

NyS

Forfatter:	Jan Heegård
Anmeldt værk:	Susanne Annikki Kristensen: <i>Grammatiske grundbegreber. Sætningen, ordet og sproget</i> . Odense: Syddansk Universitet, 2011 (224 s.)
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier</i> 43, 2012, s. 141-155
Udgivet af:	NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Anmeldelse

Susanne Annikki Kristensen: *Grammatiske grundbegreber. Sætningen, ordet og sproget*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2011 (224 sider).

JAN HEEGÅRD

INDLEDNING

Udgivelsen af *Grammatiske grundbegreber, Sætningen, ordet og sproget* (GG) i den tidlige sommer 2011 gav forfatteren Susanne Annikki Kristensen (SAK) en del mediebevågenhed, jf. linkene i litteraturlisten. Vinklen var at GG giver læseren, fortrinsvis studerende på højere læreanstalter, en anderledes – og ifølge nyhedsdækningen bedre – indføring i grammatik. Ifølge pressemeddelelsen fra Syddansk Universitetsforlag tager GG ikke ”udgangspunkt i ordet og dets form” (dvs. ordklasse og bøjning). I stedet tages der udgangspunkt ”i konstituerterne og deres syntaktiske funktion i sætningen” på grund af ”afhængighedsrelationerne” mellem disse sproglige størrelser (Pressemeddelelse, Syddansk Universitetsforlag, 28. juni 2011).

Fordi GG er blevet fremhævet som en ny og bedre måde at lave grammatik på, vil jeg i denne anmeldelse lave lejlighedsvis sammenligninger med andre fremstillinger der er tilgængelige på markedet. Det er dog ikke intentionen at lave udtømmende og detaljerede sammenlignende studier mellem GG og konkurrenterne. Sammenligningen vil være baseret på nedslag i udvalgte steder i GG. Svaret på om GG så udmærker sig i sådanne retninger i forhold til konkurrenterne, er kort og godt: nej. Selvom GG sine steder giver en god, om end traditionel indføring i grammatiske grundbegreber, er det ikke åbenlyst for denne anmelder at indføringen er specielt fordelagtig for den sprogstuderende, hverken med hensyn til lingvistisk metode (betoning af afhængighedsrelationerne) eller med hensyn til pædagogisk fremstilling. Anmeldelsen giver først et resume af bogens seks afsnit, og derpå rundes der af med en samlet vurdering.

Bogens struktur

GG's hoveddel består af de seks hovedkapitler der refereres nedenfor. Kapitlerne gennemgår de begreber og analysemetoder der hører til de enkelte emner, og til hvert afsnit undtagen det første er der øvelser til træning af det læste. Øvelserne tager udgangspunkt i tekstuddrag fra den danske oversættelse af Stieg Larssons *Mænd der hader kvinder* (2005), og de er sammen med løsningerne i appendiks 4 uden tvivl nyttige for læseren der vil tjekke sin forståelse af de gennemgåede principper for grammatisk analyse. Hvert af de tematiske kapitler (dog ikke det introducerende *Hvad er sprog?*) rundes af med korte redegørelser for udvalgte andre og divergerende synspunkter på de behandlede emner.

Efter denne hoveddel følger en litteraturliste der lidt besynderligt ikke indeholder flere af de ovennævnte værker man som underviser i dansk grammatik ellers kan være fristet til at bruge. Litteraturlisten er således ikke en reference til hvad der ellers er på markedet, og som den studerende ville kunne søge alternative forklaringer hos, men først og fremmest en kildeangivelse til forfatterens arbejde. Efter litteraturlisten følger fire appendikser og et fyldigt stikordsregister. Appendiks 1 er en meget nyttig oversigt over grammatiske termer på dansk og latin. Appendiks 2 er en oversigt over anvendte forkortelser og analysesymboler. Appendiks 3 er en oversigt over hvilke typer konstituer, 'komponenter' i SAK's terminologi, der kan indgå i de beskrevne syntagmer ('fraser').

Hvad er sprog?

Med dette kapitel begrundes SAK sit valg for bogens struktur, nemlig at gå fra det højere analyseniveau, sætningen, til det lave, morfemet. SAK tager nemlig udgangspunkt i sprogets basale funktion, at det er et middel til kommunikation mellem mennesker i en given situation, og at denne kommunikation foregår ved hjælp af sprog som er "strukturer, hvis produkt er en konstruktion af lyde og skrift med indhold" (s. 13). Strukturerne er grammatiske, dvs. båret af principper der sikrer at ord, morfemer og lyde kommer i den rigtige rækkefølge, semantiske, der sikrer at en ytring har en, eventuelt flere sammenhængende meninger, og pragmatiske, der entydiggør meningen med et flertydigt indhold (s. 15). SAK gør flere gange opmærksom på at grammatisk forståelse

eller bevidstgørelse er et redskab til at forstå og beskrive sprog, og det betones flere gange at sprog er forankret i, ”produceret i”, en meddelelsessituation, altså at konteksten hører med til en forståelse af en given sprogbrug.

Dette aspekt er både interessant og vigtigt, men ikke så nyskabende igen. Ole Tøgebys *Fungerer denne sætning?* (Tøgeby 2003) er eksempelvis baseret herpå. Det er denne anmelders erfaring at grammatik, forstået som et principielt ordnet system af strukturer, bliver mere relevant og tilgængeligt for fx danskstuderende på universiteter og seminarier når de grammatiske analyser tager udgangspunkt i hvilken rolle teksten, ytringen eller sætningen spiller i en given situation. At komme sådan en forståelse i møde vil nok kræve en top-down-tilgang, hvor analytikeren tager udgangspunkt i en tekst som helhed (og i hvilken kontekst den er frembragt) og derfra ser på hvilke strukturer og grammatiske elementer der gør teksten sammenhængende (eller ikke sammenhængende). Trods de indledende erklæringer og pressemeddelelsens fremhævelse af grammatiks betydning for kommunikationen har GG – desværre – ikke dette udgangspunkt. Kronologisk går GG godt nok nedad fra periodestruktur til morfemstruktur, men det fremgår ikke af indføringen at de grammatiske mønstre skulle være i relation til ”meddelelsessituationen”.

I afsnittet ”Andre synspunkter” erklærer SAK at der grundlæggende er to måder at lave grammatisk beskrivelse på: Den ”deskriptive” og den ”formelle”. Den deskriptive tager udgangspunkt i de enkelte sprog og bruger fx terminologi der er tilpasset netop dette sprog (s. 17). I den formelle tilgang antages det at der ”for alle sprog er et underliggende system” (s. 18-19; SAK mener tilsyneladende at der er ét underliggende system for alle sprog, men det er tvetydigt formuleret), og derfor skal grammatikken og grammatiske begreber defineres så de kan gælde for alle sprog. Og det er det perspektiv der anlægges i GG, idet målet er at

definere de grammatiske begreber på en sådan måde, at de står i relation til hinanden, hvorved der dannes begrebsnetværk, der skal illustrere (nogle af) de mentale netværk og processer, der anvendes, når en sprogbruger producerer eller fortolker en sætning (s. 19).

Tilgangen er altså klassisk strukturalistisk, tilsat en antagelse om at de relationer og netværk som grammatikeren definerer, har en psykologisk korrelation ("mentale netværk og processer"), og GG adskiller sig hermed klart fra Christensen & Christensen (2003), Hansen (2005), Galberg Jacobsen & Skyum-Nielsen (2007) og Becker-Christensen (2010), der alle inddrager "deskriptive" (i SAK's terminologi) elementer, og Togeby (2003) og Hansen & Heltoft (2011), der som udgangspunkt for grammatikfremstillingen netop har en sætnings funktion i kontekst.

Sætningen og dens konstituent

Kapitlet indledes med definition og kategorisering af sætninger på et overordnet plan. En sætning er ifølge SAK "en struktur af konstituentter hvorefter subjektet og verbaler er obligatoriske" (s. 22). Subjektets og verbalets obligatoriske forekomst er etableret i kraft af en "neksusrelation" (med behørig henvisning til Diderichsen 1946), dvs. at de står i en "gensidig afhængighedsrelation" (s. 21). Eventuelle andre konstituentter i en sætning står i relationer af "fri afhængighed", hvor den ene størrelse ikke forudsætter den anden (fx i tilfælde af sideordning ved hjælp af *og*, *eller* og *men*), eller af "ensidig afhængighed", hvor den ene størrelse forudsætter den anden men ikke omvendt; for eksempel forudsætter et objekt et verbal, men ikke omvendt, et verbal forudsætter ikke et objekt). Sætninger uden neksus er "amputerede sætninger": imperativkonstruktioner, verballøse 'sætninger' – i stil med overskrifter som "*mand kørt ned af tog*", udråb, fx *Av*, samt elliptiske sætninger, fx *bopper højt i Peter løber hurtigt og bopper højt*.

Herefter gennemgås på 27 sider konstituenttyperne en for en: Subjekt, foreløbigt subjekt, verbal, objekt, foreløbigt objekt (*det i jeg gav det en tanke*), indirekte objekt, subjektsprædikativ, objektsprædikativ, adverbial og konjunkional, men frit prædikativ nævnes ikke (fx *stille og roligt i stille og roligt entrede han kajakken* og *han entrede kajakken stille og roligt*). Med konjunkional som undtagelse beskrives hver konstituent ud fra dets form (for subjekts vedkommende om det udgøres af et substantiv, et pronomen, en frase, en infinitivsætning eller en finit sætning), dets placering i sætningen, dets semantiske funktion og dets "forekomst", dvs. dets relationelle forhold til andre konstituentter i sætningen. Konjunkionaler beskrives ud fra deres funktion som side-, under- eller

samordnende. Bortset fra udeladelsen af de frie prædikativer er gennemgangen og beskrivelsen af konstituenterne dækkende og konsekvent struktureret ud fra det overordnede princip.

Afslutningsvis (s. 56-63) refererer SAK andres divergerende synspunkter på hvordan sætningens konstituenters kan identificeres. ”Spørgemetoden”, dvs. *hvem gjorde hvad* osv., som fx Becker-Christensen (2010) med forbehold anbefaler at bruge til identifikation af sætningens konstituenters, kritiseres for ikke at være tilstrækkelig fordi den baserer sig på analytikerens forhåndsforståelse af en sætning, og ikke vil give et utvetydigt resultat for tvetydige sætninger som *Peter giver Yrsa blomster*, hvor *Peter* kan være både subjekt eller indirekte objekt. (SAK gør – rigtigt – opmærksom på indsættelse af et adverbial, *Peter giver ikke Yrsa blomster* og *Peter giver Yrsa ikke blomster*, entydiggør konstituenternes rolle, men hun mener altså ikke at en sådan adverbialtest hører til spørgemetoden, og at denne derfor er utilstrækkelig). En bestemmelse af ledfunktioner ved hjælp af kasus - der henvises til en ældre tysk grammatik, Jørgensen (1970) - afvises også idet dansk som bekendt ikke bruger kasus til kodning af de syntaktiske konstituenters. Sætningen *mig* og *Peter går i svømmehallen*, hvor akkusativformen *mig* indgår i subjektet, bruges som eksempel – men SAK undlader bevidst at forklare akkusativformen brugt som subjekt – fordi form kun spiller ”en birolle i forhold til forekomstrelationen, når sætningens konstituenters skal findes” (s. 59). Det er en skam, for brugen af *mig* i denne type sætninger er ellers ikke indlysende – men se Hansen & Heltøft (2011: 1194) for en funktionel og kontekstorienteret analyse.

Endelig ridser SAK nogle forskelle op i forhold til Dansk Sprognævns definition af en sætnings konstituenters (Galberg Jacobsen 1996). Ifølge denne er *til Yrsa* ikke et indirekte objekt i *Peter giver blomster til Yrsa*. Det er *Yrsa* i SAK’s optik idet leddet kan flyttes uafhængigt af *til*, *Yrsa giver Peter blomster til*; *til* hører til verbalfrasen.

Sætningskemaet

Kapitlet indledes med en terminologisk afklaring: Til en overordnet beskrivelse af en periodes [min term, JH] sætningsmæssige konstruktion og dennes sætningsmæssige udfyldning bruger SAK begrebsparrerne ’helsætning’ over for ’ledsætning’ og ’hovedsætning’ over for ’bisæt-

ning'. 'Helsætning-ledsætning' betegner forskelle i syntaktisk funktion, hvor en ledsætning er underordnet en helsætning, og en helsætning ikke er underordnet nogen anden sætning. Sætningen *Peter vidste at Yrsa ville rejse* er en helsætning, og *at Yrsa ville rejse* en ledsætning. SAK definerer dog ikke en term for 'oversætningen' *Peter vidste*. Begrebsparret 'hovedsætning-bisætning' anvendes med henblik på en karakteristik af *ledstillingen* i hel- og ledsætninger, hvor det betones at en helsætning ikke nødvendigvis har en hovedsætningsledstilling. Således klædt på præsenteres læseren for Diderichsenske sætningsskemaer (inklusive Erik Hansen-lånet 'ekstrapositioner' før og efter det centrale skema, jf. Hansen 2005), og deres pladers mulige udfyldninger; først beskrives hovedsætningsskemaet i oversigtsform (om end noget komprimeret, s. 67), fulgt af en udmærket gennemgang af hvilke led der kan stå på de enkelte plader, og senere gives en præsentation af bisætningsskemaet. Der ydes særlig opmærksomhed til nominale, adverbelle og relative ledsætninger, og til fokuskonstruktionerne [min term, JH] sætningskløvning og sætningsknode. SAK er også omhyggelig med at fremhæve fundamentfeltets betydning for tekstlingvistikken og stilistikken: "[f]undamentet er ... en tekstanalytikers bedste ven" (s. 68), og hun er tro mod principperne for udfyldningen, og beskriver "fundamentfeltsprøven" og Hansens (2005) termer "infini-" og "adverbialtesten". SAK redegør godt for det for den studerende umiddelbart forvirrende forhold at en ledsætning kan have en hovedsætningsstruktur.

Kapitlet fremstår overordnet som en udmærket, men også traditionel indføring i (et Diderichsenske og skriftsprogsorienteret) sætningsskema; læseren bliver efter denne anmelders opfattelse taget godt ved hånden. Men man kunne godt have ønsket at SAK i større grad havde taget den kommunikative – eller kontekstuelle – tråd op i forbindelse med omtalen af fundamentfeltet. Den kække bemærkning om en tekstanalytikers ven kunne sagtens være efterfulgt af præcise eksempler på hvorfor et sådant 'venskab' opstår, hvad der igen – efter denne anmelders mening – yderligere kunne have befordret den studerendes forståelse af fundamentfeltets betydning for syntaktisk og kontekstuel velformethed, og dermed for grammatikkens rolle uden for perioden. Herved ville SAK også have kunnet eksemplificeret de indledende bemærkninger om den grammatiske analyses relevans for sproget basale funktion:

kommunikation. Et par henvisninger til mere uddybende redegørelser for fundamentfeltets betydning kunne have rådet bod på udeladelsen, men på dette punkt lades læseren altså i stikken.

Frasen og dens komponenter

Hvor kapitlet om sætningsskemaerne lægger sig tæt op ad andre grammatikker, skiller SAK's analyse af fraser (i andre fremstillinger kaldet syntagmer) sig ud fra andre grammatikkers. Blandt andet definerer SAK fraser ud fra typer af afhængighedsforhold og introducerer i den anledning en utraditionel terminologi. Det følgende er et resume af SAK's terminologiske introduktion til frasekapitlet.

Der er tre fraser, nominalfraser, adverbialfraser og verbalfraser. De er hver især defineret ud fra deres specifikke "fraserelation", dvs. relation mellem et "habitat" (annoteret med *h*) og en "specifikation". En frase har altid et og kun et habitat ('kerne' i andre fremstillinger) og mindst én specifikation. Der findes to typer specifikation, obligatoriske (som svarer til præpositioner og bestemmere i andre fremstillinger, og som er annoteret med *g*) og fakultative (som svarer til beskrivere og styrelser, og som annoteres med *j*). (Denne anmelder har ikke forstået rationale bag disse symboler). De obligatoriske specifikationer kan kun forekomme i få typer fraser, de fakultative specifikationer kan forekomme i alle fraser. I en præpositionsfrase som *i antikvariatet* er *antikvariatet* habitatet og *i* obligatorisk specifikation, obligatorisk fordi specifikationen ikke kan undværes. SAK følger også Hjelmlev (1943[1993]) her og kalder forholdet mellem de to komponenter for et gensidigt afhængighedsforhold. Et habitat og en fakultativ specifikation, fx *i belt hjem*, står derimod i et ensidigt afhængighedsforhold da *belt* er afhængig af *hjem*, men ikke omvendt. En fakultativ specifikation kan i modsætning til en obligatorisk specifikation fungere som et habitat, fx *i belt små hunde*, hvor *små* er specifikation til *hunde* og samtidig habitat for *belt*. En anden forskel mellem de to typer specifikation er at der i princippet kan være et uendeligt antal fakultative, men kun to obligatoriske specifikationer, og i så fald er de af hver sin type, som fx *i* og *det i i det lille, nybyggede, smukke røde hus*. To fakultative specifikationer kan også indgå i et frit afhængighedsforhold, fx *lille* og *søde i den lille og søde hund*. Habitater kan ikke indgå i et frit afhængighedsforhold – der

kan nemlig kun være ét og kun ét habitat i en frase, men et habitat kan godt i en ”subfrase” indgå i en fakultativ specifikation, fx *grønne* i *meget grønne bukser*.

Det er ikke klart for denne anmelder at denne beskrivelse af hvad en frase (dvs. et syntagma) er, skulle være indlysende nemmere at forholde sig til for den studerende end traditionelle beskrivelser. Tilgangene hos Jensen (1985) og Becker-Christensen (2010) der betoner udskiftelighed og muligheder for udeladelse, forekommer mig at være noget nemmere at forholde sig til, om end syntagmelære tilsyneladende altid *er* svært for sprogstuderende. Det er heller ikke klart for mig hvorfor ’habitat’ og ’specifikation’ frem for ’kerne’ og ’adled’ skulle gøre fraselære nemmere.

SAK konkluderer – noget forvirrende – med at opliste ”fire forskellige fraserelationer” (s. 99): *h* (habitat), *hj* (habitat der også indgår i en specifikation), *j* (fakultativ specifikation) og *g* (obligatorisk specifikation). Forvirringen opstår for det første fordi SAK nu omtaler frasens komponenter (markeret med *h*, *j* og *g*) som ”relationer” – det er de ikke, de er komponenter der indgår i bestemte typer relationer (gensidig afhængighed osv.). For det andet er det klodset at kalde en nydefineret analyseenhed som *g* ”obligatorisk” i den opsamlende fremstilling, for så efterfølgende at fortælle læseren at den ikke er obligatorisk i den forstand at den altid skal forekomme, men kun altid i bestemt type fraserelation. Det er ikke gennemtænkt pædagogisk, og det er den efterfølgende gennemgang af de tre typer fraser desværre heller ikke.

Min anke mod kapitlet om fraser går ikke på at det er forkert hvad der står i kapitlet – ud fra den strukturalistiske relationstilgangs præmisser. Problemet er at det af de her anførte grunde simpelthen er svært at forstå fremstillingen. Der mangler helt den stringens og konsekvens man ser hos Jensen (1985 30-39), Christensen & Christensen (2006) og Becker-Christensen (2010: 163-225). Hertil kommer at læseren rent grafisk mangler pejlemærker og overskrifter der fortæller hvad den enkelte paragraf omhandler. Perifere grammatiske konstruktioner med efterstillede adled af typen *Erik den røde* behandles grafisk og afsnitsstrukturelt på niveau med centrale konstruktionstyper. Hertil kommer at der introduceres ny terminologi ad hoc, fx ”sub-frase” (s. 102), ”fuldverbum” (s. 125) og ”derivativ”, som er det infinitivmærket *at* er i objektet i *Peter ønsker at spise is* (s. 104). Ud over at det for denne

anmelder er noget overraskende at kalde et infinitivmærke for et 'derivat', er det også noget utraditionelt at *at* ikke er en komponent, et konjunkional, hvis rolle der skal redegøres for relationelt i SAK's tilgang. Der defineres også løbende nye betingelser for identifikation af frasekomponenterne habitat og specifikation i en præpositionsfrase (styrelsen er habitat, får vi at vide, fordi det kun er den der kan specificeres, fx i *med røde huer* – med kan ikke specificeres af noget, må læseren altså slutte, s. 102). Endelig er kapitlet unødvendigt snakkende; de lange forklarende tekstafsnit drejer den famlende grammatikstuderendes fokus væk fra det væsentlige; og det hjælper heller ikke til forståelsen at annotationspraksissen med *b*, *hj*, *j* og *g* mildest ikke er intuitivt indlysende.

Kapitlet afsluttes med en diskussion af GG's fremstilling over for Diderichsen (1946) og Erik Hansen (1997) – og der konkluderes at GG's terminologi og relationstilgang har fordele over for de to nævnte tilgange. Det fører for vidt her at resumere diskussionen, endsige fælde en afgørelse, blot opfordres forfatteren til at folde den ud i en anden type publikation.

Ordklasserne

SAK slipper noget mere heldigt fra sin beskrivelse af ordklasserne, bl.a. fordi der her er stringens i præsentationen: Hver ordklasse beskrives systematisk ud fra type, form, syntaktisk funktion og semantisk funktion. Med 'type' menes fx for verber om de er modalverber, hjælpeverber eller fuldverber. Lidt utraditionelt behandles demonstrative, personlige, possessive, relative, interrogative og ubestemte pronominer dog ikke som typer af pronominer. I stedet er de paragraf- og afsnitsmæssigt alle på et og samme overordnede niveau.

To af de store spøgelser i dansk ordklasseteori er hvorvidt *som* og *der* er relativpronominer eller ej, og hvor mange verber der er modalverber. Dette problematiseres ikke synderligt i GG. SAK beskriver slet og ret *som* og *der* som ubøjelige pronominer der i lighed med andre relativpronominer også kan fungere som "konjunktioner med nominal funktion". Modalverberne, *kunne*, *skulle*, *måtte*, *ville*, *turde*, *gide*, *orke*, *behøve*, defineres formelt ud fra morfologiske kriterier og det ledsagende fuldverbs form, som er infinitiv uden infinitivmærke (s. 31-32).

Det fremhæves i kapitlets afsluttende bemærkninger, hvor der kort opridses hvordan ordklassen substantiver behandles i enkelte andre fremstillinger (fx Galberg Jacobsen 1996, Tøgeby 2003 og Becker-Christensen & Widel 2003), at GG har en fordel over for disse idet ordklassernes syntaktiske funktion inddrages i definitionen af dem. Her står GG dog ikke alene, jf. Becker-Christensen 2010: 163-225).

Ordets form

Kapitlet er delt i to; i første del gives en meget kortfattet introduktion til dansk orddannelsesmorfologi, i anden del præsenteres de nominale og verbale bøjningskategorier. Det er tydeligt at denne del af dansk grammatik ikke har haft SAK's store interesse. Både orddannelsesprocesserne og bøjningskategorierne er noget nødtørftigt præsenteret, og en sådan strategi må nødvendigvis indebære at der er elementer der ikke tages op. En sådan afgrænsning ekspliciteres imidlertid ikke, og kapitlet fremstår derfor som en ret kortfattet redegørelse for dansk morfologi. Så meget desto mere grund er der til at være præcis i sine formuleringer, men desværre glipper det enkelte steder.

Hvad angår orddannelse, redegøres der kortfattet og traditionelt for de tre morfemtyper: rødder, derivativer og fleksiver. SAK slår fast at rødder kan indgå i åbne og, for visse typer, også lukkede paradigmer [typisk funktionsord, JH]. Fleksiver kan indgå i lukkede og i "faste" paradigmer. Forskellen mellem lukkede og faste paradigmer er dog ikke helt klart beskrevet. At nogle paradigmer er lukkede, betyder ifølge SAK at det kun består af et begrænset antal morfemer inden for samme klasse; modalverber og pronominer er eksempler på ordklasser der har selvstændige rødder, men indgår i lukkede paradigmer. At et paradigme er "fast" betyder at "de morfemer som indgår i paradigmet, altid er de samme morfemer, og at de altid vil kunne bruges i forbindelse med en hvilken som helst rod inden for det leksikalske paradigme" (s. 166). Regelmæssige fleksiver tilhører altid et fast (og lukket) paradigme. Som et eksempel på et lukket, men ikke fast fleksivparadigme angiver SAK bøjningsparadigmet for de uregelmæssige verber, hvor vokalalternationen i perfektum participium ikke kan forudsiges ud fra præsens- og præteritumbøjningen, jf. *hjælper-hjælp-hjulp* og *synger-sang-sunget* over for *skærer-skar-skåret*. Forvirringen opstår imidlertid først

når det anføres at også de perifrastisk bøjede adjektiver indgår i et fast paradigme (*blå, (mere) blå, (mest) blå*), for vel kan bøjningen siges at være uregelmæssig (der er ingen endelser), men adjektivrødder må da vel tilhøre de åbne paradigmer, og sådanne rødder kan ikke indgå i faste paradigmer i henhold til definitionen s. 166.

I beskrivelsen af derivativer fremgår det at de indgår i lukkede men ikke faste paradigmer, idet de ikke kan forudsiges ud fra den rod de affigures på. Det fremgår ikke hvordan infinitivmærket *at* kan tilhøre denne grammatiske kategori, som det ellers hævdes s. 104 (jf. ovenfor), hvis det ellers er den samme kategori – læseren får ikke hjælp her. Efter derivativerne gives der et ultrakort rids af komposita (sammensætninger). Dansk morfologis problembarn 'sammendannelserne', *rundkindet, koldblodig, fiskehandler, husboldning* osv., nævnes ikke med et ord, og ligeså undgår 'pseudoaffikser' (Jarvad 1995), som *auto-* og *-nomi*, og knapt så produktive men dog i øjnefaldende orddannelser som *førstegangsble* o.a. SAK's opmærksomhed.

I gennemgangen af de nominale og verbale bøjningskategorier slår det denne anmelder at SAK mener at substantiver som pronominer har en akkusativform. Denne er identisk med nominativformen, men den kan fastslås hvis man kender det givne substantivs syntaktiske funktion (s. 175-176). På dette punkt adskiller SAK sig fra de andre grammatiske indføringer citeret i denne anmeldelse. Disse mener ikke at danske substantiver har en akkusativform. Et vanskeligt forhold i dansk bøjningsmorfologi er hvordan man skal analysere manifestationen af numerus og genus i adjektivformer som i *det røde bus, de røde buse* og *røde buse* (jf. Heltoft 1998 og Hansen & Heltoft 2011: 829-838). I den grammatiske litteratur er det diskuteret om *-e* er at betragte som et numerusmorfem, et bestemtheds morfem eller et fusionsmorfem, altså en endelse der udtrykker numerus og bestemthed på én gang. SAK ser ud til at hælde til det sidste synspunkt, i hvert fald gives der analoge eksempler til at vise numerus, de *rød-e biler*, og bestemthed, den *rød-e bil* (s. 172-173, mine understregninger). Og efterfølgende anføres det så at adjektiverne i bestemt form kun forekommer ”hvis der også forekommer en foranstillet bestemmer, fx i form af et demonstrativt pronomen, en artikel eller et genitivisk element”, og udtrykket *røde beste* beskrives som ubestemt (s. 174). Fleksivet *-e* kan altså både udtrykke flertal og bestemthed –

uden at det dog siges eksplicit; faktisk fremstilles adjektivernes bøjning i numerus og bestemthed som principielt helt adskilte.

Samlet vurdering

GG har bestemt nogle gode afsnit, og fremstillingen er overbevisende hvor forfatteren har fulgt en systematisk skabelon der dels er traditionel grammatisk i sin fremtræden, dels ikke har givet plads til overflødige forklaringer. Det er en god ide med små øvelser (og facit til dem), og oversigterne over grammatiske symboler og grammatiske termer er nyttige for brugeren. Men samlet set er SAK ikke sluppet heldigt fra sin indføring i grammatiske grundbegreber. Jeg har ovenfor fremhævet inkonsistenser, uklarheder og uheldige formuleringer. Det er på sin plads også at fremhæve at en skarpere forlagsredaktion eller kritisk læser kunne have hjulpet forfatteren. En påpasselig redaktør ville have kunne rydde op i ordflommen og unødvendige gentagelser, og det ville have hjulpet pædagogisk med flere skematiske fremstillinger (fx i form af tabeller og figurer) og med en mere lækker layout til de tabeller der faktisk er – de fremstår som var de blot indsat som defaulttabeller fra et gængs tekstbehandlingsprogram uden nogen typografi som hjælp til afkodning. Forfatter og forlag kunne med fordel have studeret Becker-Christensen (2010) for et eksempel på hvordan den kan skæres.

Hertil kommer at SAK's skrivestil er kategorisk, grænsende til det selvhævdende, især sidst i hovedkapitlerne hvor der gøres ansatser til diskussion med andre introducerende værker. Men det er pseudo-diskussioner der føres. For det første føres de ikke igennem, og det er vel heller ikke meningen i en indføring i grammatik, og for det andet kunne andre værker lige så vel være inddraget i diskussionen, hvis den tages for at oplyse læseren om alternative synspunkter, fx de indføringer der ovenfor er brugt som reference (jf. Galberg Jacobsen & Skyum-Nielsen 2007 for en eksemplarisk brug af referencer til andres arbejder). Det synes imidlertid ikke at være formålet at informere læseren om at han kan søge anden eller mere information andre steder – alle gange konkluderes det at GG har fortrin over for de anførte værker. Denne anmelder har stor forståelse for at der ikke skal diskuteres teori i en indføring, men hvorfor så medtage det? Det virker som om SAK både vil give en indføring i grammatik for den sprogstuderende

og samtidig argumentere for en tilgang til sproganalyse der kræver diskussion med andre værker. Det holder ikke. En målgruppebevidst redaktør burde have forlangt at diskuterende teori blev forlagt til andre udgivelser – eller, igen, have lade sig inspirere af Becker-Christensen (2010), hvor andre synspunkter resumeres koncist og neutralt i ekskurser der med en mindre skrifttype også grafisk fremtræder som sådan. Som GG fremstår, er den ikke en indføring der formår at sælge en 'relationel tilgang' til grammatik. Den skulle have været bearbejdet med en kritisk og frem for alt pædagogisk hånd.

Jan Heegård

Department of International Business Communication

Copenhagen Business School

jhp.ibc@cbs.dk

LITTERATUR

- Becker-Christensen, Christian (2010) *Danske syntaks. Indføring i danske sætningsgrammatik og sætningsanalyse*. København: Samfundslitteratur.
- Becker-Christensen, Christian & Peter Widell (2003) *Nudanske grammatik*. København: Politikens Forlag.
- Christensen, Robert Zola & Lisa Christensen (2006) *Danske grammatik*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Diderichsen, Paul (1946) *Elementær Dansk Grammatik*. København: Gyldendal.
- Galberg Jacobsen, Henrik (1996) *Grammatisk talt*. [Dansk Sprognævns skrifter 24]. København: Dansklærerforeningen.
- Galberg Jacobsen, Henrik & Peder Skyum-Nielsen (2007) *Dansk sprog. En grundbog*. Århus: Forlaget Schönberg.
- Hansen, Erik (1997) *Damonernes port. Materiale til studier af dansk sprog*. [2. udgave]. København: Hans Reitzel. [3. udgave 2005].
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011) *Grammatik over det Danske Sprog*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Syddansk Universitetsforlag.
- Heltoft, Lars (1998) "Det danske morfologiske system". *Selskab for Nordisk Filologis Årsberetning 1996-97*. København: Selskab for Nordisk Filologi. 85-99.
- Hjelmslev, Louis (1943) [1993] *Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse*. København: The Linguistic Circle of Copenhagen.
- Jarvad, Pia (1995) *Nye ord – hvorfor og hvordan?* København: Gyldendal.
- Jensen, Per Anker (1985) *Principper for grammatisk analyse*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Jørgensen, Peter (1970) *Tysk grammatik. Bind 2*. København: Gads Forlag.
- Tøgeby, Ole (2003) *Fungerer denne sætning?* København: Gyldendal Akademisk.

LINKS

Sproglaboratoriet:

<http://www.dr.dk/P1/Sproglaboratoriet/Udsendelser/2011/09/07162220.htm>

Videnskab.dk:

<http://videnskab.dk/kultur-samfund/sprogforsker-revolutionerer-kryds-og-bolle>